

CENTRUM BADAŃ OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 29-35-69, 628-37-04
ZESPÓŁ REALIZACJI
BADAŃ 21-07-57, 628-90-17

UL. ŻURAWIA 4A, SKR.PT.24
00-503 W A R S Z A W A
TELEFAX: 29-40-89

BS/372/77/92

AKTYWNI CZY BIERNI EKONOMICZNIE

Komunikat z badań

Warszawa, wrzesień 1992 r.

Większość Polaków nie myśli o poszukiwaniu dodatkowych źródeł dochodów uważając, że jest bez szans na dzisiejszym rynku pracy. Chęć podjęcia dodatkowej pracy wyraża około dwóch piątych badanych, ale również oni w większości oceniają swoje szanse jako znikome. Osoby zdecydowane podjąć konkretne działania w celu poprawy swego bytu materialnego stanowią 14% ankietowanych, a zaledwie 7% już dodatkowo zarobkuje.

Ponad osiemdziesiąt procent Polaków uważa, że dochody pieniężne ich gospodarstw domowych nie wystarczają na zaspokojenie potrzeb. Materialny poziom życia jest oceniany jako niski, niewysokie są również aspiracje materialne, a przewidywania na przyszłość - pesymistyczne. Niemal powszechnie ocenia się, że sytuacja bytowa polskich rodzin jeszcze się pogorszy¹.

Wszystko to wydaje się wskazywać, że społeczeństwo cechuje inercja, brak mu "napędu" do działań, które mogłyby przynieść poprawę statusu materialnego, brak odwagi do wykorzystania możliwości, jakie niosą przemiany ustroju gospodarczego kraju. Czy jest tak rzeczywiście?

W badaniach przeprowadzonych przez CBOS² zadano respondentom kilka pytań, które mogą służyć sprawdzeniu tej niezbyt optymistycznej diagnozy. Dotyczyły one m.in. już podjętej lub zamierzonej, dodatkowej aktywności zarobkowej.

¹ "Polacy o materialnym poziomie swojego życia". Komunikat z badań, Warszawa, lipiec 1992 r., CBOS.

² Badanie "Ekonomiczny wymiar życia codziennego" zrealizowano w dniach 23 marca - 8 kwietnia 1992 roku na 1823-osobowej reprezentatywnej próbie losowej dorosłej ludności kraju.

Z osób czynnych zawodowo, tj. wykonujących zajęcia przynoszące stały dochód, 92% ma tylko to jedno źródło zarobkowania. Podobnie jak renciści i emeryci, spośród których dla 93% jedyne dochody pieniężne to wypłaty z ZUS. A zatem w dwu największych zbiorowościach społecznych osoby, które starają się podnieść swój status materialny własną aktywnością, stanowią mniej niż jedną dziesiątą (7-8%). Jeszcze mniej osób zarobkujących jest wśród bezrobotnych (5%)³.

Dodatkowa praca to najczęściej działalność na własny rachunek, prace zlecane lub część etatu. Uzyskiwane w ten sposób dochody są z reguły niższe od pochodzących z pracy głównej, niższe od renty, emerytury czy też zasiłku.

Wykonywanie dodatkowych zajęć zarobkowych jest relatywnie najbardziej powszechne (12-16%) wśród inteligencji i kadry kierowniczej, osób w wieku 45-54 lat oraz badanych legitymujących się wyższym wykształceniem. Relatywnie najrzadziej (3-4%) dodatkowe dochody z pracy uzyskują osoby najmłodsze (do 24 lat), pracownicy fizyczno-umysłowi oraz rolnicy⁴.

Odsetki respondentów zarobkujących dodatkowo są zbliżone (5-7%) we wszystkich grupach dochodowych nie przekraczających 1 600 tys. zł miesięcznie na jedną osobę w gospodarstwie domowym. Natomiast w grupie sytuowanej najlepiej (powyżej 1 600 tys. zł na osobę) odsetek pracujących dodatkowo jest dwukrotnie większy niż wśród pozostałych (14%).

³ Może tak być naprawdę, ale też może to być wynikiem lęku badanych przed ujawnieniem dochodów grożących utratą zasiłku.

⁴ Całość zróżnicowań odnoszących się do tego pytania w tab. 1 aneksu.

Na obecnym etapie analizy nie sposób przesądzić, czy uzyskiwana wysoka pozycja materialna jest wynikiem dodatkowej pracy, czy też osoby relatywnie najlepiej sytuowane wykazują większą aktywność w dążeniu do podnoszenia swego statusu materialnego⁵.

Dorabiających do podstawowych źródeł utrzymania jest więc obecnie bardzo niewiele (7% ogółu respondentów), chętnych zaś - sześć razy więcej. Ponad dwie piąte (42%) badanych deklaruje bowiem, że gdyby zaistniała taka możliwość, to podjęliby dodatkową pracę. Dominuje jednak w społeczeństwie (56%) zbiorowość, która - nawet hipotetycznie - nie zakłada uzupełnienia swych podstawowych dochodów dodatkowymi zarobkami.

"Gdyby miał(a) Pan(i) możliwość jeszcze jakoś dorabiać, to czy podjął(jęła)by Pan(i) taką pracę?"		CBOS
Tak	42%	
Nie	56%	
		N=1577

Zasadnicze, najpowszechniejsze przyczyny, dla których nie myśli się o poprawie swojej sytuacji materialnej, to przede wszystkim zły stan zdrowia (27% z 56% wskazań) i podeszły wiek, "starość" (11% z 56%). Ponadto relatywnie często (6-7% z 56%) mówi się jeszcze o "uwiązaniu do domu" (konieczność opieki nad starcami, inwalidami, dziećmi itp.) oraz, ogólnie, o braku czasu.

Osoby, które powiedziały, że nie myślą o dodatkowym

⁵ Wyjaśnienia tej m.in. kwestii można się spodziewać w ramach planowanej przez CBOS na jesień br. publikacji książkowej.

Chęć dodatkowego zarobkowania jest tym powszechniejsza, im rodzina jest większa liczebnie. Wyjątek stanowią rodziny najliczniejsze i obdarzone największą liczbą dzieci, w których chęć podjęcia dodatkowych zajęć zarobkowych spada do poziomu rodzin o średniej wielkości.

Najrzadziej deklarują chęć dodatkowego zarobkowania rolnicy, a najczęściej pracownicy umysłowi, w tym szczególnie inteligencja i kadra kierownicza.

Czy pozytywne deklaracje części respondentów (42%), wywołane hipotetycznie założoną w pytaniu ankietowym możliwością uzyskania dodatkowego zajęcia, można przyjąć za rzeczywistą gotowość do działań mających na celu poprawę sytuacji materialnej? Okazuje się, że nie. W większości są to właśnie tylko deklaracje (czy też może marzenia). Na kolejne pytanie ankiety "Czy w najbliższym czasie zamierza Pan(i) podjąć jakieś konkretne działania, zrobić coś, aby powiększyć swoje dochody", trzy czwarte respondentów (74%) odpowiedziało przecząco, a 10%, że "jeszcze nie wie". Tylko 14% ogółu badanych to osoby zdeterminowane do szybkiego działania na rzecz poprawy swego statusu materialnego.

		CBOS
"Czy w najbliższym czasie zamierza Pan(i) podjąć jakieś konkretne działania, zrobić coś, aby powiększyć swoje dochody?"		
Tak		14%
Nie		74%
Jeszcze nie wiem		10%
Brak danych		2%

Drogi do osiągnięcia tego celu upatruje się równie często w poszukiwaniu dodatkowej pracy najemnej, jak i w założeniu własnej firmy bądź też w rozwinięciu już prowadzonego interesu (po około 2% wskazań).

Bezrobotni - najczęściej mówiący o poszukiwaniu pracy w ogóle - to grupa najsilniej zdeterminowana do rzeczywistych poszukiwań zajęć zarobkowych, ale też nie tak silnie, jak można by się spodziewać. Podjęcie w najbliższym czasie konkretnych działań w tej sprawie deklaruje tylko nieco ponad połowa z nich - 57%⁸.

Z osób pracujących, prywatni przedsiębiorcy są najliczniej nastawieni na szybkie rozwijanie aktywności dochodowej (44%), choć i tu można było oczekiwać dużo wyższego zaktywizowania.

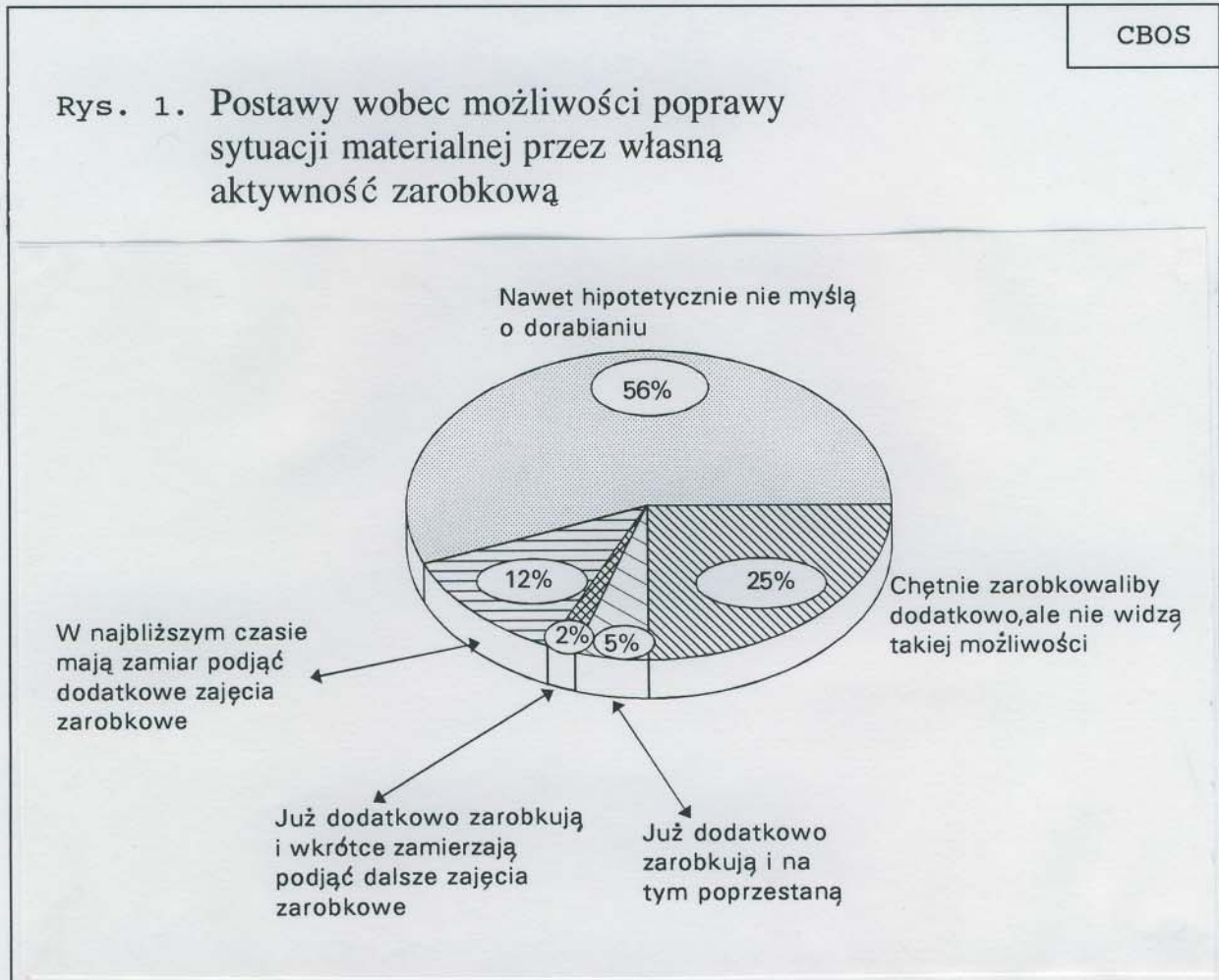
Ponadto zwraca uwagę relatywnie znaczniejsza od przeciętnej (23-29% przy przeciętnie 14%) gotowość do działania na rzecz poprawy swego bytu materialnego wśród osób najmłodszych (do 34 lat), z wyższym wykształceniem, mieszkańców największych miast, z rodzin czteroosobowych, z dwójką dzieci, gospodyń domowych oraz respondentów z grupy inteligencji i kadry kierowniczej.

Przypomnijmy, że wśród inteligencji i kadry kierowniczej jest zarazem najwięcej osób, które już wykonują dodatkowe zajęcia zarobkowe (16%, gdy przeciętnie 7%).

Jeśli zsumować liczbę respondentów dodatkowo zarobkujących (7%) z tymi, którzy są zdecydowani w najbliższym czasie podjąć konkretne działania (14%), "zrobić coś, aby powiększyć swoje dochody" (w 2% przypadków są to ci sami ludzie), okaże się ostatecznie, że tylko niespełna jedna piąta Polaków (19%) jest

⁸ Całość zróżnicowań odnoszących się do tego pytania w tab. 3 aneksu.

nastawiona na aktywne kształtowanie swego losu ekonomicznego, choć jako chętne do dodatkowej aktywności zarobkowej deklarują się dwie piąte (42%) - rysunek 1. Skąd ta rozbieżność?

Wskazując w odpowiedziach przyczyny, z powodu których - choć chcieliby - nie przewidują podjęcia rzeczywistych starań o dodatkowe dochody, respondenci najczęściej (łącznie 14% z 26% wskazań) mówią o sprawach, które można najkrócej określić jako nie sprzyjający rynek pracy. Mowa bowiem jest o bezrobociu w ogóle, o

braku pracy w miejscowościach ich zamieszkania, braku pracy w ich zawodzie, przy ich poziomie kwalifikacji itp.

Ci zaś z badanych, którzy myśleliby ewentualnie o własnym "biznesie", nie decydują się na to (łącznie 6% z 26%), ponieważ - jak najczęściej argumentują - brak im pieniędzy, narzędzi, środków. Brak pomysłu, kontaktów, ofert. Brak też - zdaniem niektórych - jasnej, stabilnej polityki państwa wobec prywatnych inicjatyw.

Można zatem sądzić, że zdaniem większości społeczeństwa szanse ekonomiczne mają dziś głównie ludzie zdrowi, młodzi, z wyższym wykształceniem, o zawodach inteligenckich i kierowniczych kwalifikacjach, zamieszkałe w największych, ponad 500-tysięcznych miastach. Ma je też sektor prywatny, ale już funkcjonujący (z nagromadzonymi środkami, opanowanym rynkiem itd.), a nie osoby zaczynające "od zera".

*

*

*

Większość Polaków nawet hipotetycznie nie myśli o aktywnym kształtowaniu swego losu ekonomicznego przez poszukiwanie dodatkowych sposobów lub źródeł uzyskiwania dochodów, ponieważ nie spełnia warunków, które postrzega jako nieodzowne w konkurencji na dzisiejszym rynku pracy (zdrowie, młodość, odpowiednie kwalifikacje itd.). Chętnych do podjęcia dodatkowego zarobkowania byłoby nawet stosunkowo dużo, ale większość z nich z góry zakłada, że znalezienie pracy w ogóle (bezrobotni) lub dodatkowego zajęcia czy też założenie prywatnej firmy nie jest możliwe przy obecnym stanie rynku pracy i warunkach funkcjonowania sektora prywatnego.

A N E K S

Tabela 1. Czy w tej chwili ma Pan(i) jakąś dodatkową pracę, dorabia Pan(i) w jakiś sposób do pensji, renty, emerytury, zasiłku ? (%)

	Tak	Nie	LICZBA OSOB
Ogółem	7	93	1549
Płeć			
Mężczyźni	8	92	749
Kobiety	6	94	800
Wiek			
do 24 lat	3	97	88
25-34	6	94	305
35-44	7	93	405
45-54	12	88	197
55-64	9	91	246
65 lat i więcej	5	95	304
Miejsce zamieszkania			
Wieś	8	92	652
Miasto do 20 tys.	7	93	160
od 21 do 100 tys.	5	95	284
101-500 tys.	7	93	272
501 tys. i więcej mieszk.	7	93	179
Region			
Północny	7	93	215
Zachodni	5	95	167
Środkowo-zachodni	6	94	209
Środkowy	9	91	253
Wschodni	6	94	171
Południowo-wschodni	8	92	269
Południowo-zachodni	8	92	265
Wykształcenie			
Podstawowe	6	94	617
Zasadnicze zawodowe	5	95	396
Średnie	8	92	424
Wyższe	16	84	111
Grupa społ.-zaw.pracujący			
Kadra kier., inteligencja	16	84	85
Poz. pracownicy umysłowi	11	89	161
Pracownicy fiz.- umysł.	4	96	56
Robotnicy wykwalifikowani	5	95	210
Robotnicy niewykwalifik.	8	92	76
Rolnicy	4	96	147
Prywatni przedsiębiorcy	6	94	48
Bierni zawodowo			
Renciści i emeryci	7	93	544
Uczniowie i studenci	100	0	1
Bezrobotni	5	95	110
Gospodynie domowe i inni	4	96	106
Dochody na jedną osobę			
Do 400 tys. zł	6	94	163
401-800	7	93	505
801-1200	5	95	419
1201-1600	7	93	216
Powyżej 1600 tys. zł	14	86	196
Liczba osób w gosp.domowym			
1 osoba	8	92	207
2 osoby	8	92	320
3 osoby	8	92	317
4 osoby	7	93	346
5 i więcej osób	6	94	359
Liczba dzieci na utrzymaniu			
Bezdzietni	7	93	752
Jedno dziecko	8	92	315
Dwoje dzieci	7	93	303
Więcej niż dwoje	8	92	179

Tabela 2. Gdyby miał(a) Pan(i) możliwość jeszcze jakoś dorabiać, to czy podjął(ęła) by Pan(i) taką pracę ? (%)

	Tak	Nie	LICZBA OSÓB
Ogółem	42	58	1561
Płeć			
Mężczyźni	46	54	750
Kobiety	39	61	811
Wiek			
do 24 lat	58	42	90
25-34	60	40	309
35-44	58	42	407
45-54	49	51	198
55-64	26	74	245
65 lat i więcej	7	93	308
Miejsce zamieszkania			
Wieś	38	62	650
Miasto do 20 tys.	48	52	164
od 21 do 100 tys.	43	57	288
101-500 tys.	45	55	276
501 tys. i więcej mieszk.	46	54	181
Region			
Północny	52	48	220
Zachodni	45	55	165
Środkowozachodni	49	51	213
Środkowy	39	61	259
Wschodni	46	54	163
Południowo-wschodni	39	61	272
Południowo-zachodni	31	69	269
Wykształcenie			
Podstawowe	27	73	615
Zasadnicze zawodowe	55	45	399
Średnie	49	51	432
Wyższe	58	42	113
Grupa społ.-zaw.pracujący			
Kadra kier., inteligencja	67	33	87
Poz. pracownicy umysłowi	59	41	162
Pracownicy fiz.- umysł.	40	60	57
Robotnicy wykwalifikowani	60	40	207
Robotnicy niewykwalifik.	50	50	76
Rolnicy	22	78	144
Prywatni przedsiębiorcy	40	60	50
Bierni zawodowo			
Renciści i emeryci	20	80	552
Uczniowie i studenci	100		1
Bezrobotni	86	14	113
Gospodynie domowe i inni	55	45	107
Dochody na jedną osobę			
Do 400 tys. zł	49	51	163
401-800	48	52	505
801-1200	40	60	425
1201-1600	35	65	218
Powyżej 1600 tys. zł	35	65	197
Liczba osób w gosp.domowym			
1 osoba	23	77	205
2 osoby	32	68	326
3 osoby	40	60	317
4 osoby	61	39	354
5 i więcej osób	47	53	359
Liczba dzieci na utrzymaniu			
Bezdzietni	31	69	754
Jedno dziecko	47	53	316
Dwoje dzieci	60	40	312
Więcej niż dwoje	52	48	179

Tabela 3. Czy w najbliższym czasie zamierza Pan(i) podjąć jakieś konkretne działania, zrobić coś, aby powiększyć swoje dochody? (%)

	Tak	Nie	Jeszcze nie wiem	LICZBA OSOB
Ogółem	14	75	10	1568
Płeć				
Mężczyźni	18	71	10	754
Kobiety	11	79	10	814
Wiek				
do 24 lat	27	58	15	88
25-34	29	61	10	310
35-44	18	66	15	409
45-54	11	78	11	202
55-64	4	88	8	250
65 lat i więcej	2	96	2	305
Miejsce zamieszkania				
Wieś	12	78	10	661
Miasto do 20 tys.	16	73	10	164
od 21 do 100 tys.	13	78	9	286
101-500 tys.	15	73	12	276
501 tys.i więcej mieszk.	23	69	8	179
Region				
Północny	19	71	10	220
Zachodni	15	79	5	165
Środkowo-zachodni	14	75	11	217
Środkowy	17	74	9	257
Wschodni	16	69	15	171
Południowo-wschodni	15	76	10	272
Południowo-zachodni	7	82	11	266
Wykształcenie				
Podstawowe	6	86	8	624
Zasadnicze zawodowe	19	66	14	397
Średnie	19	72	10	432
Wyższe	28	63	9	113
Grupa społ.-zaw.pracujący				
Kadra kier., inteligencja	21	72	7	87
Poz. pracownicy umysłowi	11	75	14	162
Pracownicy fiz.- umysł.	11	75	14	57
Robotnicy wykwalifikowani	13	72	16	211
Robotnicy niewykwalifik.	12	71	17	77
Rolnicy	12	79	9	147
Prywatni przedsiębiorcy	44	50	6	50
Bierni zawodowo				
Renciści i emeryci	4	91	5	554
Uczniowie i studenci	100			1
Bezrobotni	57	27	16	113
Gospodynie domowe i inni	25	62	13	105
Dochody na jedną osobę				
Do 400 tys. zł	18	71	10	164
401-800	17	71	13	513
801-1200	12	79	9	424
1201-1600	11	81	8	217
Powyżej 1600 tys. zł	16	78	6	196
Liczba osób w gosp.domowym				
1 osoba	7	87	5	206
2 osoby	9	83	8	327
3 osoby	16	74	11	321
4 osoby	22	65	13	354
5 i więcej osób	16	74	11	360
Liczba dzieci na utrzymaniu				
Bezdzietni	9	84	8	758
Jedno dziecko	18	69	13	319
Dwoje dzieci	22	65	13	311
Więcej niż dwoje	18	69	12	180